

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 10.12.2020
Kabul Tarihi / Date Accepted : 06.08.2021
Yayın Tarihi / Date Published : 15.12.2021

 <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2021...-838694>

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE METAFORLARIN KULLANIMI ÇERÇEVESİNDE DERS KİTAPLARININ İNCELENMESİ

Ünsal Bekdemir¹, Pınar Tağrikulu², Elif Omca Çobanoğlu³

ÖZ

Öğrenme sürecinde metaforlara yer verilmesinin öğrenmeyi kolaylaştıracağı ortadadır. Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan ders kitapları incelenmiştir. Çalışmada hangi sınıf seviyesinde ve hangi öğrenme alanında metaforların daha sık kullanıldığı ve anlatımın somutlaştırılmaya çalışıldığı incelenmiştir. Sosyal bilgiler 4, 5, 6 ve 7. sınıf ders kitapları değerlendirilirken nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Araştırmada 4. ve 5. sınıf ders kitaplarında konuların aktarılmasında metaforlara daha az yer verildiği, buna karşılık 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında daha fazla metafor ile konuların aktarılmasına çalışıldığı saptanmıştır. 4. ve 5. sınıf ders kitaplarında metaforlara daha az yer verildiğinden hareketle 6. ve 7. sınıf ders kitaplarının öğrencilerin konuları zihinlerinde somutlaştırmalarında daha etkili olabileceği bulgusuna ulaşılmıştır. Bir konunun zihinde daha somut olarak şekillenebilmesinde benzetmelerin büyük etkisi olduğundan hareketle 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bu konuda revizyona ve düzenlemelere gidilmesi önerilebilir. Böylece bu sınıf seviyesindeki öğrencilerin daha anlamlı ve kalıcı öğrenebilmesi mümkün olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, metafor, sosyal bilgiler ders kitabı, ders kitabı incelemesi

ANALYSIS OF COURSEBOOKS IN TERMS OF THE USE OF METAPHORS IN TEACHING SOCIAL STUDIES

ABSTRACT

It is obvious that including metaphors in the learning process will facilitate learning. In this study, the textbooks used in social studies teaching were examined. In the study, it has been examined in which grade level and in which learning area metaphors are used more frequently and the expression is tried to be embodied. While evaluating the social studies 4th, 5th, 6th and 7th grade textbooks, the document analysis technique, one of the qualitative research methods, was used. In the research, it was determined that metaphors were given less place in the transfer of the subjects in the 4th and 5th grade textbooks, whereas the 6th and 7th grade textbooks tried to convey the topics with more metaphors. Based on the fact that metaphors are given less place in the 4th and 5th grade textbooks, it has been found that 6th and 7th grade textbooks can be more effective in concretizing the subjects in their minds. Considering that analogies have a great impact on a subject to be shaped more concretely in the mind, it may be suggested to make revisions and arrangements in the 4th and 5th grade Social Studies textbooks. Thus, it will be possible for students at this grade level to learn more meaningfully and permanently.

Keywords: Social studies, metaphor, social studies coursebook, coursebook analysis

¹ Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, unsal.bekdemir@giresun.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7767-9088>

² Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, pinar.tagrikulu@omu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5221-6888>

³ Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, omcacobanoglu@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3691-8273>

1. GİRİŞ

Televizyondan telefona, bilgisayardan basılı kaynaklara kadar pek çok araç, bilgiye ulaşmayı ve öğrenmeyi hızlandırmaktadır. Bu anlamda artık hemen herkesin, aradığı herhangi bir bilgiye saniyeler içinde ulaşması mümkündür. Bu bilgi çokluğu içinde bireylerin yalnızca salt bilgi ile kalmamaları, ulaşılan bilgiyi zihinlerinde değişik formlara büründürebilmek için çabalamaları gerekmektedir.

İçinde yaşadığımız dönem teknolojinin günlük yaşantımızda pek çok boyutu ile yer aldığı ve kullanıldığı, bilginin büyük bir ivme ile artıp değişime uğradığı, öğrenen bireyin zihinsel tasarım gücünü ortaya koymasını gerektiren bir dönem olmakla birlikte artık bireylerden birbirinden bağımsız bilgi parçacıklarına sahip olmaktan ziyade bu bilgiler arasındaki ilişkileri görüp, örgütleyip yeni bilgiler üretmek, bu bilgileri başkalarının da hizmetine sunmak beklenmektedir (Erdem & Akkoyunlu, 2002). Bilgi ve bilgiyi kullanma becerisinin en etkili silah kabul edildiği günümüzde bilginin en etkili şekilde nasıl öğretileceği ve kullanılacağı da oldukça önemli bir hâlde iken, bireylere bilgiye ulaşma ve bu bilgiyi kullanmayı öğretmenin yolu da derste etkili materyal ve araç gereç kullanımı ile olmaktadır (Çelikkaya, 2010).

Eğitimde kalitenin artması için ders araç gereçlerinden faydalanmak artık zorunlu bir hal almış, baş döndürücü bir hızda ilerleyen teknoloji ile birlikte öğrenmede bahsedilen kalıcılığın sağlanabilmesi adına öğretimde yeni materyaller kullanılır hale gelmiştir (Nalçacı & Ercoşkun, 2005). Radyo, filmler, ders kitapları, tepegöz, video kaydediciler, televizyon ve bilgisayarlar gibi bu materyaller öğrenme ortamlarını zenginleştirirken öğrencilere araştırma, bilgiye erişme ve değerlendirme fırsatları sağlamakta ve onları motive etmektedir (Akkoyunlu, 2002). Dünya gelişmekte, değişmekte; öğretmenler 21. yüzyılın etkin bireylerini yetiştirmek adına büyük çaba göstermekte, bu çaba içinde öğretim araç gereçleri ve materyalleri de büyük önem taşımakta; bu önem, öğrenme sürecinde öğretim araç gereç ve materyallerinin kullanılmasının somut yaşantılar ve bilgilerin daha kalıcı hale gelmesini sağlamasından ileri gelmektedir (Çelikkaya, 2010). Öğretimi desteklemek amacı ile kullanılan materyaller, amaca ve konuya uygun seçildikleri takdirde, öğretim sürecini zenginleştirmekte, konuyu canlı hale getirmekte, öğretim sürecini zenginleştirerek öğrenmeyi artırmakta, öğrencilerin ilgi alanlarını genişletirken motivasyonlarını da yükseltmektedir (Demiralp, 2007). Eğitimde araç gereçlere yer vermenin öğrenmeyi olumlu etkilediği genel bir kabul olmakla birlikte, burada dikkat edilmesi gereken nokta, seçilecek olan araç gereçlerin öğretme süreçlerine uygun olması, yerinde ve gerektiği şekilde kullanılmasıyla öğrencilerin gerçeğe ilişkin bilgi edinme imkânının artması ve öğrenmelerinin pekişmesidir (Meydan, 2001). Öğretim sürecinde bu tür olumlu etkilerin artması ve yayılması için yapılması gereken ise uygun materyal seçimlerinin yapılması, bu amaçla öğretilecek olan konunun içeriği ve hedef kitle hakkında gerçekçi bilgilere ulaşılmasıdır (Deveci Danış, 2007).

Eğitim öğretim sürecinde materyal kullanımına yer vermek, etkili bir öğrenme ortamı sağlamakla birlikte öğrencilerin hedeflerine ulaşmalarını kolaylaştırmakta ve programın başarıya ulaşmasında etkin bir rol oynamaktadır (Karamustafaoğlu, 2006). Eğitim öğretimde kullanılan materyaller, öğrencilerin alanlar, insanlar, evren ve dünyaya ilişkin düşüncelerini ve algılarını etkilemektedir (Demiralp, 2007). Sosyal Bilgiler dersi de pek çok sosyal bilim alanından süzülerek gelmiş bilgilerin bir arada bulunması ve bu bilim dallarına ilişkin bilgilerin tek bir ders adı altında öğrencilere verilmesi yönüyle disiplinler arası bir yapı arz etmekte, bu anlamda öğretilecek olan bilgilerin somutlaştırılması adına öğretim materyaline en çok ihtiyaç duyulan derslerden bir tanesi olmaktadır. Dersin çok yönlü bir yapısının olması öğrenilenlerin somut olarak şekillendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Sosyal Bilgiler programında coğrafya, tarih ve vatandaşlık konuları ile antropoloji, psikoloji, ekonomi, arkeoloji, uluslararası ilişkiler gibi alanlar yer almakta, bu derste, tepegöz, belgesel, film, bilgisayar gibi materyallerin kullanımı önemsenmektedir (Ulusoy & Gülüm, 2009). Bu derste kullanılacak olan materyaller, çalışma yapıları, disket, ses kasetleri, CD, slayt, Powerpoint sunumları, resim ve grafikler gibi basit malzemeler olarak da şekillenebilirken, harita, yazı tahtası, episkop, tepegöz, televizyon, VCD, bilgisayar, radyo, ders kitapları, slayt makinesi gibi öğretim araç gereçleri de eğitim öğretim sürecinde oldukça etkin şekilde kullanılacak öğretim araç gereçlerindedir (Çelikkaya, 2010).

Sosyal Bilgiler dersinde öğretimi gerçekleştirmede en etkili araçlardan biri de ders kitabıdır. Ders kitapları, dersin içeriğini en kapsamlı şekilde vermeye yönelik hazırlanmış, kapsamlı, eğitici ve öğretici araçlardır. Bu araçlar, programda yer verilen kazanımlara ulaşılabilmesi adına anahtar rol oynamakta, öğrenme sürecinden alınacak verimin üst noktalara taşınabilmesini sağlamaktadırlar. Sosyal Bilgilerde, öğrenme öğrencilerin öngörülen kazanımlara ve dersin ise özel amaçlarına ulaşmasını ifade ederken, öğretme de bu amaçlara ulaşılması için öğretmenin öğrenciye verilecek olan içeriğe hâkim olması ve bu içeriği Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın felsefesine, temel perspektiflerine göre tasarlayarak, uygun teknik ve yöntemler ile öğrencilere kazandırabilmesini ifade etmektedir (Yılar & Tağrikulu, 2019). Bu anlamda Sosyal Bilgiler dersinde kullanılacak olan öğretim araç gereçlerinin ve materyallerinin kullanılması etkili bir öğrenmenin gerçekleşmesi adına vazgeçilmez bir unsur olacaktır.

Öğrenme sürecinde öğrencilere asıl nitelik kazandıran öğenin öğretim programları olduğundan (Karamustafaoğlu, 2006) hareketle Sosyal Bilgiler öğretim programlarının da bir ders materyali olarak öğrencilere bir konuyu

anlatmada, açıklamada, sezdirmede ne kadar önemli olduğu anlaşılabilir. Bu anlamda bu çalışmada bir ders materyali olarak Sosyal Bilgiler ders kitaplarının öğrencilere bu gibi katkıları sağlamak noktasındaki yeterliliği metaforlar bağlamında incelenmeye çalışılmıştır. Çünkü metaforlar bir kavramı doğrudan anlatmak yerine o kavramı çağrıştıran veya o kavramı ifade eden benzetmeler ile konunun açıklığa kavuşmasını sağlayan imgelerdir.

Metafor, bir kavramı başka bir kavramın niteliklerine göre anlamlandırma, yapılandırma, daha somut ve anlaşılır hale getirme, bir şeyi bir başka şeye göre tasavvur etme anlamına gelmektedir (Gedikli, 2014). Kişileri hayal etmeye ve yaratıcı olmaya iten metaforlar, kişilerin tecrübeleri ile kavramları birleştirmelerini sağlayarak bilgilerini daha anlamlı hale getirmelerini sağlamakta, bu sayede düşünme sınırları ortadan kalktığı gibi duygu, düşünce ve yaşantılar daha kolay ifade edilmektedir (Kantekin, 2018). Metafora dayalı öğretim etkinlikleri ile ders işlenmesinin soyut kavram ve değerlerin öğretiminde etkili bir araç olduğundan hareketle (Tünkler, 2013) metaforlar kullanarak anlatımı zenginleştirmenin konunun öğretiminde oldukça etkili olduğundan bahsedilebilir.

1.1. Araştırmanın amacı

Bu çalışmanın Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan metafor imgelerinin incelenmesi boyutuyla literatürdeki boşluğu doldurabileceği düşünülmektedir. Buradan yola çıkılarak 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda okutulmakta olan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında konular öğrencilere aktarılırken kullanılan metaforlar incelenmiş, araştırmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

- 1- Sosyal Bilgiler ders kitaplarında hangi sınıf seviyesinde daha fazla metafor kullanımına yer verilmektedir?
- 2- Sosyal Bilgiler ders kitaplarında öğrenme alanlarına göre metaforların kullanılma yoğunluğu nedir?

1.2. Araştırmanın önemi

Literatür incelendiğinde öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine; Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının küresel ısınma kavramına, tarih kavramına, coğrafya kavramına, çevre sorunlarına, Atatürkçülük kavramına, Sosyal Bilgiler, Tarih ve Coğrafya kavramlarına, demokrasi kavramına, Sosyal Bilgiler dersine ve Sosyal Bilgiler öğretmenine, dürüstlük değerine; Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının evrensel değerlere ilişkin metafor algılarıyla alakalı metafor çalışmalarının bulunduğu görülürken (Akça Berk vd., 2015; Çelikkaya & Seyhan, 2017; Demirkaya & Çal, 2018; Durmuş & Baş, 2016; Er Tuna & Mazman Budak, 2013; Faiz & Karasu Avcı, 2019; Gömleksiz vd., 2012a, 2012b; Kantekin, 2018; Kaya, 2013, 2014), doğrudan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan metafor imgelerinin incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın deseni

Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışmasına uygun hareket edilmiştir. Nitel durum çalışmalarında bir veya birkaç durumun derinlemesine araştırılması, bir duruma ilişkin etkenlerin bütüncül bir yaklaşımla araştırılması söz konusudur (Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu çalışmada Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan ders kitaplarında metaforlara yer verilme durumları derinlemesine incelenmeye çalışılmıştır. Bu noktada bütüncül tek durum desenine uygun hareket edilmiştir. Tek durum desenlerinde bir program, birey, okul, kurum gibi tek analiz birimi vardır ve daha önce kimse tarafından çalışılmamış durumlar bütüncül tek durum deseni kullanılarak çalışılabilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu çalışmada da Sosyal Bilgiler ders kitapları daha önce herhangi bir çalışmacı tarafından ele alınmayan, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında metaforlara yer verilmesi bağlamında analiz edilmiştir. Araştırma, doküman incelemesinin kullanıldığı nitel bir çalışmadır.

2.2. Veri toplama kaynağı

Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analiz edilmesini ifade etmektedir. Nitel bir araştırmada doküman incelemesi, veri toplamada tek başına kullanılabilirken diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir (Yıldırım & Şimşek, 2018). Nitel araştırmanın doğasına uygun olacak şekilde daha derinlemesine veriler elde edebilmek adına doküman incelemesinin tek başına kullanıldığı çalışmamızda, veri toplama kaynağı olarak Sosyal Bilgiler 4. 5. 6. ve 7. sınıf ders kitapları kullanılmıştır. Bu ders kitapları, derslerde okutulmak üzere farklı yayınevleri tarafından yayımlanmış olan kitaplardır (Azer, 2019; Şahin, 2019; Tüysüz, 2019; Yıldırım vd., 2019).

2.3. Verilerin toplanması ve analizi

Çalışmamızda nitel veri analizi tekniklerinden içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizinde amaçlanan, verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak, verileri tanımlamak, verilerin içinde saklanması muhtemel gerçekleri ortaya çıkarmak (Yıldırım & Şimşek, 2018) olduğundan bu teknik seçilmiştir. Kitaplar, öğrenme alanlarının tüm kazanımlarını, konu anlatımlarını ve değerlendirme kısımlarını kapsayacak şekilde incelenmiştir. Bu amaçla dördüncü sınıftan yedinci sınıfa kadar okutulan kitaplar konu içeriklerine göre tek tek incelenmiş, bu kitaplarda kullanılan metaforlar listelenmiştir. Burada hem metafor ifadesi hem de metafor ifadesi olarak dışavurumu yapılan kavram karşılaştırılmış, bu uygulama tüm öğrenme alanları boyunca sürdürülmüş, yalnızca doğrudan “bir kavram ve onu ifade eden metafor” şeklinde karşılaştırma yapılmamış, benzeyenin veya benzetilenin dolaylı olarak sunulduğu ifadelerin de incelenmesine yer verilmiştir. Böylelikle metaforların anlatımı güçlendirmesinin hangi sınıf düzeyinde daha fazla olduğunun, dolayısıyla ders kitaplarının bu boyutta birer öğrenme materyali olarak niteliğinin araştırılmasına çalışılmıştır. Ulaşılan metafor ifadelerini oluşturan tablolar iki uzmanın görüşüne daha sunulmuş uzman teyidi alınmıştır. Uzman görüşleri ulaşılan metaforların doğru tespit edildiği yönünde olmuştur. Bu adım, çalışmanın güvenilirliğini tamamlamak amacıyla atılmış, uzmanlar arasında, ulaşılan metaforların doğruluğu konusunda görüş birliği sağlanarak tamamlanmıştır.

2.4. Araştırmanın etik izni

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması gerektiği belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Çalışmada insanlardan veri toplanmamıştır.

3. BULGULAR

İncelenen ders kitaplarında saptanan metaforlar her bir sınıf seviyesinde, öğrenme alanı, benzeyen ve benzetilen kavram boyutlarında sunulmuştur. Bu anlamda ders kitaplarında sağlanmaya çalışılan anlatım zenginliğinin somut bir şekilde ortaya konulması amaçlanmıştır.

3.1. 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan metafor imgeleri

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabı kullanılan metaforlar boyutunda incelenmiş, taş süslemeler oyaya, namus ve hürriyeti için ölüme atılma ağustos ayı sıcakta soğuk su içmekten daha tatlı bir şeye, Kutup Yıldızı Demirkazığa, Büyükayı'nın görünümü eğik duran cezveye, tasarruf en büyük su kaynağına, ilk cep telefonu ise tuğlaya benzetilerek anlatımların güçlendirilmeye çalışıldığı saptanmıştır. Bu ifadelerin anlatımı zengin kıldığı, öğrencilerin zihinlerinde kavramların daha da somut bir hal almasını sağladığı düşünülmektedir. Dördüncü sınıf düzeyindeki kitapta kullanılan kavramlar ve bu kavramlara ilişkin metafor imgeleri, benzeyen ve benzetilen kavramlar boyutlarında tablo halinde sunulmuştur:

Tablo 1.

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Verilen Metaforlar

Öğrenme alanı	Benzeyen	Benzetilen	Frekans
Birey ve toplum	İnsanın kendine özgü özellikleri	Parmak izi	1
Kültür ve miras	Taş süslemeler	Oya	3
	Topaç	Armut	
İnsanlar, yerler ve çevreler	Namus ve hürriyeti için ölüme atılmak	Ağustos ayı sıcakta soğuk su içmekten daha tatlı	4
	Kutup Yıldızı	Demirkazık	
	Büyükayı'nın görünümü	Eğik duran kahve cezvesi	
Bilim, teknoloji ve toplum	Pusula	Saat	5
	Has bahçe	İrem bağı	
	Yuvarlak değirmen taşları	Tekerlek	
	Elmalı ve Korkuteli'ye yapılan yolculuklar	Macera	
	İlk cep telefonu	Tuğla	
Üretim, dağıtım ve tüketim	İnsan	Kuş	4
	Cırt cırt	Pıtrak	
	Taş kömürü	Kara elmas	
	İstanbul	Ülkemizin en büyük ithalat limanı	
	Ekmek	Kutsal	
	Tasarruf	En büyük su kaynağı	

Tablo 1 (devamı).**4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Verilen Metaforlar**

Öğrenme alanı	Benzeyen	Benzetilen	Frekans
Etkin vatandaşlık	Cumhuriyet	Özgürlük, kurtuluş, diriliş, birlik, her şey, kurumaya yüz tutmuş bir çınar ağacının yeniden canlanması	1
	Nahcivan	Türk kapısı	
Küresel bağlantılar	Irak Türkleri	Türkiye ile Irak arasında bir dostluk köprüsü	
	Suriyelilerin ülkemize sığınması	Türkiye'nin kucak açması	7
	Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı	Enerji koridoru	
	Türkmenistan'da yaşayan 9 bine yakın vatandaşımız	Kültür köprüsü	
	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	Yavru vatan	
Ugroiskola oyunu için çizilen şekil	Salyangoz		

(Tüysüz, 2019).

3.2. 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan metafor imgeleri

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı, yer verilen metaforlar boyutunda incelendiğinde babaanne ve dedenin yaşayan birer kültür hazinesine, donan şelalenin buzdan kristallere, lejantın haritanın diline, turizmin bacasız sanayiye, ezilmiş zeytinin hamura, ülkemizi ziyaret eden her turistini bizi yurt dışında tanıtan gönüllü bir turizm elçisine benzetildiği görülmüştür. Bu tür anlatımlar, ders kitabında konu anlatımını kuvvetlendiren anlatımlardır. 5. sınıf ders kitabının metaforlar anlamında etkili vurguları olduğu saptanmıştır. Ancak her bir benzetmenin açıkça yapılmadığı, dolaylı ifadelerle de benzetmeler yapıldığı saptanmıştır. Tüm ifadelerin açıkça gösterildiği tablo şu şekildedir:

Tablo 2.**5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Verilen Metaforlar**

Öğrenme Alanı	Benzeyen	Benzetilen	Frekans
Birey ve toplum	Babaanne ve dede	Yaşayan birer kültür hazinesi	1
	Donan şelale	Buzdan kristaller	8
Kültür ve miras	Horon	Karadeniz'in dalgalı denizi	
	Zeybek	Karadeniz'in yaşama şartları zor doğası	
	Nevruz bayramı	Yiğitlik, mertlik ve cesaret	
	Milli Bayramlarımız	Baharın müjdecisi	
	Askerlik	Kurtuluş Savaşı yıllarında kazandığımız başarılar	
İnsanlar, yerler ve çevreler	Şenlikler	Kutsal bir görev	
	Haritası çizilecek yerin tam tepeden görünüşü	Memleketinden uzakta olan insanların buluşma noktası	
	Lejant	Kuşbakışı görünüş	3
Bilim, teknoloji ve toplum	Güneşten gelen ve dünyadan uzaya yansıyan ışınların bir kısmının tutulması	Haritanın dili	
	Genel ağ bağlantılı teknolojik aletlerin olağandışı çalışmasına, programların bozulmasına ve veri kaybına neden olabilen yazılımlar	Sera etkisi	
Üretim, dağıtım ve tüketim		Virüs	1
	Turizm	Bacasız sanayi	2
Etkin vatandaşlık	Ezilmiş zeytin	Hamur	
	Belediye meclisi	Karar organı	3
	Belediye encümeni	Yetkili organ	
Küresel bağlantılar	Yetkili kurum	Sembol / kutsal emanet	
	Bayrak	Doğa harikası	
	Pamukkale Travertenleri	Eşsiz bir bölge	6
	Kapadokya	Bacasız sanayi	
	Turizm	Tüm insanlığa ait ortak bir değer	
	Pusula	Dünya mirası	
	Doğal oluşumlar ve eserler	Doğa harikası	
	Victoria Şelalesi		

Tablo 2 (devamı).**5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Verilen Metaforlar**

Öğrenme Alanı	Benzeyen	Benzetilen	Frekans
Küresel bağlantılar	Ülkemizi ziyaret eden her turist	Bizi yurt dışında tanıtan gönüllü bir turizm elçisi	1

(Şahin, 2019).

3.3. 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan metafor imgeleri

6. sınıf ders kitabı, yer verilen metaforlar boyutunda incelendiğinde oldukça zengin bir yapının olduğu saptanmıştır. Her bir öğrenme alanında pek çok benzetmenin olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamda ders kitabının konuların öğrencilerin zihinlerinde somutlaştırılması noktasında oldukça etkili olduğundan bahsedilebilir. Yapılan benzetmelerden bazıları şu şekildedir: Dil: kültür taşıyıcısı, Türkçe: yolumuzu aydınlatan ışık, ülkemiz: çiçek bahçesi, farklılıklar: yedi renkten oluşan bir gökkuşağı, farklılıklarımız: kırdaki rengârenk çiçekler, hepimiz: aynı kilimin desenleri, köleleştirilen insanlar: eşya, Anadolu: medeniyetlerin beşiği, lejant: harita anahtarı, iletişim: manevi köprüler, Konya Ovası: tahıl ambarı. Bu benzetmeler yapılan benzetmelerin yalnızca bir kısmıdır. Doğrudan veya dolaylı olarak yapılan tüm benzetmelerin yer aldığı tablo şu şekildedir:

Tablo 3.**6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Verilen Metaforlar**

Öğrenme Alanı	Benzeyen	Benzetilen	Frekans
Biz ve değerlerimiz	Selimiye Camisi	Milli kültürümüzün ve kimliğimizin önemli simgelerinden biri	15
	Dil	Kültür taşıyıcısı	
	Türkçe	Yolumuzu aydınlatan ışık	
	Tarih	Milletlerin ortak hafızası	
	Ülkemiz	Çiçek bahçesi	
	Farklılıklar	Yedi renkten oluşan bir gökkuşağı	
	Anadolu	En güzel renkleri barındıran bir coğrafya	
	Her kültür ve kimlik	Gökkuşağının bir rengi	
	Farklılıklarımız	Birbirimizi tamamlayan zenginliklerimiz	
	Kilimlerdeki desenlerin bir araya gelmesi	Kırdaki rengârenk çiçekler	
Tarihe yolculuk	Farklılıklar	Zenginlik	
	Hepimiz	Sanat	
	Aile	Aynı kilimin desenleri	
	Sadaka taşları	Toplumun temel taşı	
	Fırtına	Asalet ve merhametin simgesi	
	Aile	Gök	
	Köleleştirilen insanlar	Toplumun en küçük parçası	13
	Talas Savaşı	Eşya	
	Biruni	Türk tarihi için bir dönüm noktası	
	Anadolu	Sarayın en değerli hazinesi	
Yeryüzünde yaşam	Anadolu	Cazibe merkezi	
	Fetih için adım atmak	Doğu ve Batı medeniyetleri arasında bir köprü	
	Çift başlı kartal	Anadolu'nun kapısını aralamak	
	Malazgirt savaşı	Güç ve kudretin sembolü	
	Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılması	Dönüm noktası	
	Malazgirt Savaşı	Tarih sahnesinden çekilmek	
	Medreseler	Anadolu'nun kapısını açmak	
	İpek yolunun kuzeyinden ve güneyinden geçen kısımları	İlim, irfan yuvası	
	Köleleştirilen insanlar	Kol	3
	İpek yolu	Mal	
Yeryüzünde yaşam	Ekvator	Kültürler arasında köprü	
	Meridyen	Çember	
	Anadolu	Yarım çember	5
	Türkiye	Medeniyetlerin beşiği	
	Lejant	İki kıtayı birbirine bağlayan köprü	
		Harita anahtarı	

Tablo 3 (devamı).**6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Verilen Metaforlar**

Öğrenme Alanı	Benzeyen	Benzetilen	Frekans
Bilim ve teknoloji hayatımızda	Robotlar	İnsansı/öğretmen	6
	Nanoteknoloji ile üretilecek araç-gereç ve ürünler	Nanorobot orduları	
	Robot	Zeki canlı	
	Ev	Akıllı	
	Telefon	Korsan	
Üretiyorum, tüketiyorum, bilinçliyim	Yayın/kitap/CD	Emek hırsızları	3
	Korsan üretim yapanlar	Kollar	
	Sanayi alanları	Tahıl ambarı	
Yönetime katılıyorum	Alternatif enerji kaynakları	Çevre dostu	6
	Cumhurbaşkanı	Hükümetin ve devletin başı	
	Çocuklar	Devletin başı	
	Medya	Minikler	
	Aile	Basın yayın organları	
Uluslararası ilişkilerimiz	TBMM	Toplumun temel taşı	8
	İletişim	Yasamadan sorumlu organ	
	Azerbaycan ile Türkiye	Manevi köprüler	
	Ahmet Yesevi Üniversitesi	Kardeş ülke	
	Mültecileri ülkemize almak	Kültür köprüsü	
	Tasarruf	Kucak açmak	
	Türkiye Maarif Vakfı	En hızlı kazanç	
Dil	Türkiye'nin dünyaya açılan penceresi		
İnanç	Türkiye'nin eğitimde dünyaya açılan penceresi		
Tarih	Köprü		
		Köprü	

(Yıldırım vd., 2019).

3.4. 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan metafor imgeleri

Sosyal Bilgiler 7. Sınıf ders kitabı metaforlar bakımından incelendiğinde kitabın çok zengin bir yapıda olduğu ifade edilebilir. Şöyle ki, desteğin büyümesi çığa, zaman geri dönüşü olmayan ve telafi edilemeyen en önemli kaynağa, sosyal medyada geçirilen fazla zaman aileden çalınan zamana, dünya küresel bir köye, söz gümüşe, yangınlar halkın korkulu rüyasına, bazlama peçeteye, El Harezmi cebirin babasına, yel değirmenleri zavallıya ve işsize, memleket ölüye ve sesi kısılmış bir yere, “drone” uçan göze benzetilerek anlatımda zenginlik sağlanmaya çalışılmıştır. Doğrudan ve dolaylı olarak yapılan benzetmelerden yola çıkılarak 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının anlatımının oldukça zengin olduğundan bahsedilebilir. Ders kitabında yapılan doğrudan ve dolaylı benzetmeler şu şekildedir:

Tablo 4.**7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Verilen Metaforlar**

Öğrenme alanı	Benzeyen	Benzetilen	Frekans
İletişim ve insan ilişkileri	Aile	En küçük toplum	9
	Desteğin büyümesi	Çığ	
	Zaman	Geri dönüşü olmayan ve telafi edilemeyen en önemli kaynak	
	Sosyal medyada geçirilen fazla zaman	Aileden çalınan zaman	
	Aile	Bir insanın hayatındaki en büyük zenginlik	
	Dünya	Küresel bir köy	
	Oyuncu	Film yıldızı	
Söz	Gümüş		
Sükût	Altın		

Tablo 4 (devamı).*7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Verilen Metaforlar*

Öğrenme alanı	Benzeyen	Benzetilen	Frekans
Türk tarihinde yolculuk	Kütahya ve çevresi	Çeyiz	14
	Sokullu Mehmet Paşa Köprüsü	Anahtar rol	
	Tarihî Sokullu Mehmet Paşa Köprüsü	Ortak kültürel miras	
	İslam	Kılıç	
	Karayip Denizi'ndeki adalardan birinde yerlilerin ağaçların arkasına saklanarak kıyıya yanaşan yabancıları korku içinde izlediği gün	Sonun başlangıcı	
	Şehir	Açık hava müzesi	
	Katolik Kilisesinin başındaki papalar	Hz. İsa'nın yeryüzündeki vekili	
	Osmanlı Devleti	Sanayileşen devletlerin açık pazarı	
	Yangınlar	Halkın korkulu rüyası	
	İnsan	Keklik	
İnsan	Şahin		
Gazete ve dergiler	Kitap ve ansiklopedi		
Yoğurt	Ekşimiş süt		
Bazlama	Peçete		
Ülkemizde nüfus	Nil Nehri'nin geçtiği yerler	Üçgen	8
	Kalabalık	İnsan seli	
	Bayburt	Kuruluş ve tarih sahnesine çıkış yeri	
	Türkiye	Asya kıtasının Avrupa kıtasına açılan büyük bir kapısı	
	İstanbul'un taşı toprağı	Altın	
	Ev	Harabe	
	Kâbe	Kutsal ev	
	Bosna	Cennet bahçesi	
Zaman içinde bilim	Çivi yazısı	Çivi şekli	7
	Alimler	Peygamberlerin mirasçısı	
	Müslüman araştırmacılar	Canlı ansiklopedi	
	El Harezmi	Cebirin babası	
	Aristo	Birinci öğretmen	
	Fârâbi	İkinci öğretmen	
	19. yüzyıl	Pek çok icadın sahnesi	
Ekonomi ve sosyal hayat	Toprak	Ana	5
	Kara toprak	Sadık yâr	
	Memleket	Ölü/sesi kısılmış bir yer	
	Yel değirmenleri	Zavallı/işsiz	
	Fabrika	Güçlü	
	Robot	Çiftçi	
	Darülaceze	Sosyal dayanışma havuzu	
Ürün	Göz nuru		
Drone	Uçan göz		
Yaşayan demokrasi	Kurum ve kuruluşlar	Şefkat eli	2
	Çok partili hayat	Demokrasinin bir parçası	
Ülkeler arası köprüler	Devletler	İnsanlar	4
	Karadeniz ekonomik işbirliği teşkilatı	Doğu ile Batı arasında köprü	
	Atmosfer	Sera	
	Ormanlar	Milli servet	

(Azer, 2019).

4.TARTIŞMA ve SONUÇ

Sosyal Bilgiler dersi öğrencilere pek çok disipline ait bilgilerin aktarılmaya çalışıldığı bir ders olması yönüyle oldukça kapsamlı ve zengin içerikli bir derstir. Bu nedenle bu derste, öğrencilere konuların anlatımı sırasında da bu zengin içeriğe uygun düşecek şekilde anlatımın zenginleştirilmesi öğrencilerin konuları öğrenmeleri ve içselleştirmelerinde de oldukça etkili olacaktır. Çünkü bir konunun iyi öğrenilmesi konunun zihinde ne kadar somutlaştırıldığı ile de yakından ilgilidir.

Somut işlem dönemi, öğrenmenin oluşmasında somut nesnelerin önemli bir yer tuttuğu dönemdir. İlköğretimin birinci kademesindeki öğrenciler somut işlem döneminde, ilköğretimin beşinci sınıfına gelen bir öğrenci ise artık soyut işlem dönemine geçmektedir (Aşılıoğlu, 2012). Bilişsel gelişim kuramına göre 7-11 yaş aralığında somut işlemler döneminde olan öğrencilerde problem çözme ve yürütülen işlemlerin fiziksel gerçeğe bağlı olduğu, yani somut yollar ile olduğu bilinmektedir (Deniz Yöndem & Taylı, 2012). Somut işlem dönemindeki birikimlere bağlı olarak gerçekleşen zihinsel evrilme ile birlikte soyut düşünceler tasarlanması kolaylaşmakta, öğrenmede somut yaşantılar soyut yaşantılardan daha etkili olmaktadır (Aşılıoğlu, 2012). Bu çalışmada da incelenen ders kitaplarında henüz somut işlemler döneminde olan öğrencilere konuları aktarmak noktasında metaforların ne sıklıkta kullanıldığının belirlenmesi dolayısıyla bir taraftan da somuttan soyuta ilkesine ne kadar uyulduğunun incelenmesi söz konusudur.

Metafor, bir kişinin ya da nesnenin, o kişi ya da nesneye benzer özellikleri olan bir şeye benzetilerek tanımlandığı bir ifadedir (URL1). Metaforik ifadeler düz ve basit şekilde kullanılan ifadelerden daha renkli, eğlenceli ve etkili olmakla birlikte eğer metafor kullanmasaydı dil, gerçekten de oldukça sınırlı olurdu (Pratte, 1981). Metaforların, edebiyatta olduğu kadar eğitimde de önemli bir estetik, pedagojik ve dekoratif rol oynadığı artık genel bir kabuldür (Botha, 2009).

Bu çalışmada Sosyal Bilgiler ders kitapları 4. sınıf seviyesinden 7. sınıf seviyesine kadar metaforlara yer verme durumları bağlamında incelenmeye çalışılmıştır. Burada amaç, ders kitaplarının metafor kullanılması bakımından zenginliğine ilişkin bulgulara, dolayısıyla kitapların konuları öğrencilere somutlaştırılarak aktarması noktasında yeterliğine ilişkin yorumlara ulaşmaktır. 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı metaforlara yer verme durumu bağlamında incelendiğinde, kitabın incelenen kitaplar içerisinde en az sayıda (25 metafor ile) metafor içeren ders kitabı olduğundan bahsedilebilir. Öğrencilerin yaşlarının küçük olduğu ve bir konunun küçük yaşta kılere ne kadar somutlaştırılarak anlatılırsa zihinde o kadar iyi şekilleneceğinden hareketle kitabın bu noktada biraz daha zengin olması gerektiğinden bahsedilebilir. Çünkü Sosyal Bilgiler dersi, benzetmelerin oldukça kolay yapılabileceği, zengin içerikli bir derstir. Bu yönüyle ne kadar çok benzetmeye yer verilirse konu küçük yaşta öğrenciler için o kadar somutlaşacak ve zihinlerde netleşecektir. 4. sınıf öğrencilerinin yaşlarının da küçük olması nedeniyle pek çok kavramla yeni tanışmaları bu türden anlatıma olan ihtiyacı daha da artırmaktadır. Bu amaçla, yapılacak olan benzetmelerin sayısı artırılabilir. Örneğin 4. sınıf ders kitabında yanardağ kelimesinden bahsedilirken yanardağın sınırlı bir ejderhaya benzetilmesi 4. sınıf seviyesinde olan bir çocuğun zihninde yanardağın daha da somutlaştırılacaktır. Bu yaş seviyesindeki bir çocuğun daha çok çizgi film izleyerek, çocuk kitabı okuyarak ya da oyunlarında yaptığı benzetmelerden yola çıkarak ejderhanın ne olduğunu öğrendiği varsayılabilir. Bu anlamda yanardağın ne olduğunu ve şiddetli püskürtmelerle lav çıkardığını, ejderhanın öfkeli bir şekilde ağzından ateş çıkarması ile bağdaştırarak zihninde canlandırabileceği, dolayısıyla daha iyi öğrenebileceği varsayılabilir. Böylece kullanılan metaforlar öğrenmede öğrencilerin ufkunun açılmasında faydalı olabilir.

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı, konu içeriklerinde yer verilen metaforlar bağlamında incelendiğinde, bu kitap, ders kitapları içinde metafora en az (25 metafor ile) yer verilen ders kitabı olarak değerlendirilmiştir. Bu anlamda ders kitabının konuların öğrencilerin zihninde daha da somutlaştırılması adına metaforlar boyutunda zenginleştirilebileceğinden bahsedilebilir. 5. sınıf öğrencilerine konular ne kadar somutlaştırılarak anlatılırsa öğrenmenin o kadar etkili gerçekleşeceği söylenebilir. Dolayısıyla ders kitabında bu yönde iyileştirmeler yapılması etkili bir yaklaşım olacaktır. 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ele alınan konulardaki metaforlar bağlamında incelendiğinde oldukça zengin (59 metafor ile) bulunmuştur. Öğrencilerin yaşlarının küçük olması nedeniyle yapılan benzetmelerin anlatımı kuvvetlendirmesi, etkili öğrenmeler gerçekleştirilmesi yolunda önemli bir detaydır. 7. sınıf ders kitabı incelendiğinde, metaforların zenginliğinden (53 metafor ile) yola çıkılarak bu kitabın da konu anlatımında oldukça etkili olabileceğinden bahsedilebilir.

Sınıf seviyelerine göre en fazla metaforun kullanıldığı öğrenme alanlarına bakıldığında 4. sınıf ders kitabında “küresel bağlantılar”, 5. sınıf ders kitabında “kültür ve miras”, 6. sınıf ders kitabında “tarihe yolculuk” ve 7. sınıf ders kitabında “Türk tarihinde yolculuk” öğrenme alanlarında diğer öğrenme alanlarına göre daha fazla sayıda metafora yer verildiği saptanmıştır. Bu anlamda bu öğrenme alanlarındaki konuların öğrencilerin zihninde daha da somutlaştırılarak daha iyi öğrenilebileceği düşünülmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinde konu anlatımı sırasında öğrencilere yeni öğretilecek olan kavramların metafor imgeleri ile bütünleştirilerek anlatılması öğrencilerin ufkunu daha çok açacak, konu ve kavramlara farklı pencerelerden bakmalarını sağlayabilecektir. Bunun yanında öğrencilerin kavramları kendilerine benzetilen farklı kavramlar ile bir arada öğrenmeleri, konuyu anlamaları ve içselleştirmeleri üzerinde de etkili olabilecektir. Bu duruma bir örnek vermek gerekirse, enlem ve boylam konuları bir mandalina üzerinden anlatılarak, dünya mandalinasının tamamına, enlem mandalinasına enine kesildiğinde ortaya çıkan şekillere, boylam mandalinasının dilimlerine benzetildiğinde, konunun öğrencilerin zihinlerinde somutlaşması sağlanabilecektir. Tüm bulgulardan yola çıkılarak Sosyal Bilgiler ders kitaplarının konuları somutlaştırmada etkili örneklerinin olduğu belirtilebilir. Ancak öğrencilerin bu dersi alırken somut işlemler döneminde olmasından hareketle konuların öğrencilerin zihinlerinde daha da somutlaştırılması adına metafor imgelerine daha çok yer verilmesi etkili olabilecektir. Bu anlamda ders

kitaplarının, kavramların benzetmelerinin yapılması noktasında daha da zenginleştirilmesi adına girişimlerde bulunulabilir. Ders kitaplarında konuları somutlaştırabilmek için kavramların kendine en yakın kavramlar ile benzetme yapılarak anlatılması yerinde olacaktır. Bu sayede ders anlatımı süresince öğrencilerin dikkatleri daha canlı tutulabilecek ve derse olan ilgileri artabilecektir. Metaforlar ile işlenen ders sayesinde öğrencilerin algıları daha da açılarak konu ve kavramları birbirinden farklı konu ve kavramlar ile ilişkilendirmeleri, böylelikle daha etkili öğrenmeler gerçekleştirmeleri de mümkün olabilecektir. Metaforların öğretimde etkili olması sebebiyle derslerin sonunda küçük etkinlikler yapılabilir. Şöyle ki öğrencilerden ders anlatımı sırasında kendilerine yabancı gelen kavramları not almaları istenebilir. Ders sonunda bu kavramlar listelenerek bu kavramlar hakkında bilgi sahibi olan öğrencilerin metaforlar ile kavramı bir başka kavrama benzetmeleri istenebilir. Kavram hakkında bilgiye sahip olmayan öğrencilerin de yapılan bu benzetmelerden yola çıkarak bilinmeyen kavramın ne olduğu hakkında akıl yürütmeleri sağlanabilir. Bu şekilde deneyimleyerek öğrenen öğrencilerin kalıcı öğrenmeler gerçekleştirmesi mümkün olabilir. Hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerde derslerde metafor kullanımının önemi hakkında bilgilendirmeler yapılarak öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin bu konuda belli bir farkındalığa kavuşmaları sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Akça Berk, N., Gültekin, F. & Çençen, N. (2015). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersine ve Sosyal Bilgiler öğretmenine ilişkin metaforları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 16(1), 183-199.
- Akkoyunlu, B. (2002). Educational technology in Turkey: Past, present and future. *Educational Media International*, 39(2), 165-174. <https://doi.org/10.1080/09523980210155352>
- Aşılıoğlu, B. (2012). Eğitim ile ilgili temel kavramlar. M. Arslan (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde* (ss. 1-45). Anı Yayıncılık.
- Azer, H. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Sosyal Bilgiler 7. sınıf ders kitabı*. Ekoyay Eğitim Yayıncılık.
- Botha, E. (2009). Why metaphor matters in education. *South African Journal of Education*, 29(4), 431-444. <https://doi.org/10.15700/saje.v29n4a287>
- Çelikkaya, T. (2010). Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğretim araç-gereç ve materyallerini kullanma düzeyleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(1), 73-105.
- Çelikkaya, T. & Seyhan, O. (2017). Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının evrensel değerlere ilişkin metafor algıları. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 65-87. <https://doi.org/10.19160/ijer.342330>
- Demiralp, N. (2007). Coğrafya eğitiminde materyaller ve 2005 coğrafya dersi öğretim programı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1), 373-384.
- Demirkaya, H. & Çal, Ü. T. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dürüstlük değerine ilişkin metaforik algıları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 1964-1980. <https://10.29299/kefad.2018.19.03.005>
- Deniz Yöndem, Z. & Taylı, A. (2012). Bilişsel gelişim ve dil gelişimi. A. Kaya. (Ed.), *Eğitim psikolojisi içinde* (ss. 73-118). Pegem Akademi.
- Deveci Danış, E. (2007). *İlköğretim ikinci kademe görsel sanatlar eğitimi estetik beğenin gelişirilmesinde materyal kullanımının yeri, önemi ve uygulanması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Durmuş, E. & Baş, K. (2016). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının coğrafya kavramına ilişkin metaforik algıları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 75-92. <https://doi.org/10.18069/fusbed.85640>
- Er Tuna, Y. & Mazman Budak, F. (2013). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının “tarih” kavramına ilişkin algılarının mecazlar/metaforlar yardımıyla analizi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 609-642. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.600>
- Erdem, M. & Akkoyunlu, B. (2002). İlköğretim sosyal bilgiler dersi kapsamında beşinci sınıf öğrencileriyle yürütülen ekiple proje tabanlı öğrenme üzerine bir çalışma. *İlköğretim Online*, 1(1), 2-11.
- Faiz, M. & Karasu Avcı, E. (2019). “Atatürkçülük” kavramına ilişkin Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının metaforik algıları. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(28), 217-252. <https://doi.org/10.35675/befdergi.475283>
- Gedikli, Ö. (2014). *Ortaokul 2, 3 ve 4. sınıf öğrencilerinin Türkçe öğretmenini algılayışının metaforlar aracılığıyla belirlenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Gömleksiz, M. N., Kan, A. Ü. & Öner, Ü. (2012a). İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin metaforik algıları. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 419-436.
- Gömleksiz, M. N., Kan, A. Ü. & Öner, Ü. (2012b). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının bir değer olarak demokrasi kavramına ilişkin metaforik algıları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10(24), 79-100.
- Kantekin, S. (2018). *Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler, tarih ve coğrafya kavramlarıyla ilgili metaforik algılarının metafor analizi yoluyla incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Karamustafaoğlu, O. (2006). Fen ve teknoloji öğretmenlerinin öğretim materyallerini kullanma düzeyleri: Amasya ili örneği. *Atatürk Üniversitesi Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 90-101.
- Kaya, M. F. (2013). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının “küresel ısınma” kavramına yönelik metafor algıları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 18(29), 117-134.
- Kaya, M. F. (2014). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının çevre sorunlarına ilişkin algıları: Metafor analizi örneği. *Electronic Turkish Studies*, 9(2), 917-931. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6308>
- Meydan, A. (2001). *İlköğretim birinci kademe sosyal bilgiler öğretimi coğrafya ünitelerinin işlenişinde laboratuvar ve görsel-işitsel materyal kullanımının öğrencilerin niteliksel gelişimine etkisinin değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Nalçacı, A. & Ercoşkun, M. H. (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılan materyaller. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 141-154.
- Pratte, R. (1981). Metaphorical models and curriculum theory. *Curriculum Inquiry*, 11(4), 307-320. <https://doi.org/10.1080/03626784.1981.11075264>
- Şahin, E. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Sosyal Bilgiler 5 ders kitabı*. Anadol Yayıncılık.

- Tünkler, V. (2013). *Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi programında yer alan soyut kavramların, becerilerin ve değerlerin öğrencilere kazandırılmasına ilişkin metaforik bir yaklaşım* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Tüysüz, S. (2019). *İlkokul Sosyal Bilgiler 4 ders kitabı*. Tuna Matbaacılık.
- Ulusoy, K. & Gülüm, K. (2009). Sosyal Bilgiler dersinde tarih ve coğrafya konuları işlenirken öğretmenlerin materyal kullanma durumları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 10(2), 85-99.
- URL1: <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/metaphor> (2020). Metafor kelimesinin anlamı. (24.11.2020 tarihinde erişilmiştir).
- Yılar, M. B. & Tağrikulu, P. (2019). Sosyal bilgilerde öğrenme ve öğretim yaklaşımları. T. Çelikkaya, Ç. Öztürk Demirbaş, T. Yıldırım ve H. Yakar (Ed.), *Yeni program ve ders içeriklerine göre Sosyal Bilgiler öğretimi I* içinde. (s. 45-93). Pegem Akademi.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. genişletilmiş baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, C., Kaplan, F., Kuru, H. & Yılmaz, M. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Sosyal Bilgiler 6 ders kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

1. INTRODUCTION

As the main element in determining the contents in the learning process is the curriculum (Karamustafaoğlu, 2006), it becomes easy to understand how important course materials are in the social studies curricula to teach the subject. This study aims to examine the adequacy of social studies textbooks as course material and the use of metaphors in them to teach the topics because metaphors are images that connote a concept or clarify a subject instead of directly explaining it. Literature review shows that the use of metaphors in social studies textbooks as course materials has not been investigated. Thus, the metaphors used in the social studies textbooks used in the 4th, 5th, 6th, and 7th grades were examined to answer the following questions:

- 1- In what grade is the use of metaphors included more in social studies textbooks?
- 2- What is the intensity of using metaphors according to learning areas in Social Studies textbooks?

2. METHOD

Document analysis was used to obtain more in-depth data in this qualitative study. Social studies textbooks for the 4, 5, 6 and 7. grades were used as data collection sources. These textbooks have been published by different publishers (Azer, 2019; Şahin, 2019; Tüysüz, 2019; Yıldırım et al., 2019).

Content analysis was used for data analysis. It was chosen because the purpose of content analysis is to reach concepts and relations that can explain the data, to define the data, and to reveal the facts that may be hidden in the data (Yıldırım & Şimşek, 2018). The textbooks taught from the fourth grade to the seventh grade were examined, and the metaphors used in those books were listed. Both the metaphors and the concepts that were expressed as the metaphor were compared, and this was done for all learning areas.

3. RESULTS AND CONCLUSION

Metaphor images in the 4th grade social studies textbook

The 4th grade social studies textbook was examined in terms of metaphors used, and it was found that stone ornaments were likened to embroidery. Death was used for honor, and freedom was likened to something sweeter than drinking cold water in the august heat, the polar star was likened to an iron stake, the appearance of the Great Bear was likened to a leaning coffee pot, saving was likened to a large water source, the first mobile phone was likened to a brick, and, thus, the expressions were strengthened. It is thought that these expressions enrich statements and enable the concepts in students' minds to become more concrete. The concepts used in the fourth-grade textbook, the metaphor images of these concepts, and the tenor and vehicle concepts were presented in tables.

Metaphor images in the 5th grade social studies textbook

When the 4th grade social studies textbook was examined in terms of the metaphors used, it was found that grandparents were likened to living cultural treasures, frozen waterfalls were likened to ice crystals, legends were likened to the language of the map, tourism was likened to an industry without a chimney, crushed olive was likened to dough, tourists who visited our country were likened to volunteering tourism ambassadors who introduce us abroad. Such expressions strengthen how the subject is taught in the textbook.

Metaphor images in the 6th grade social studies textbook

When the 6th grade social studies textbook was examined, it was found to be very rich in terms of the metaphors used. Some of the comparisons found are as follows: language: carrier of culture, Turkish: the light that illuminates our way, our country: flower garden, differences: a rainbow consisting of seven colors, our differences: colorful flowers in the field, all of us: patterns of the same rug, enslaved people: items, Anatolia: the cradle of civilizations, legend: map key, communication: spiritual bridges, Konya plain: granary.

Metaphor images in the 7th grade social studies textbook

When the 7th grade social studies textbook was examined in terms of metaphors used, the book was also found to be very rich in terms of metaphors. The growth of support was likened to an avalanche, time was likened to the most important irreversible and irreparable source, too much time spent on media was likened to time stolen from the family, the world was likened to a global village, a word was likened to silver, fires were likened to fearful dreams of people, flatbread was likened to a napkin, El Harezmi was likened to father of algebra, windmills were likened to the poor and unemployed, the countryside was likened to a dead and muted place, and a drone was likened to a flying eye.

Metaphorical expressions are more colorful, fun, and effective than expressions used in a plain and simple way. If metaphor was not used, language would really be limited (Pratte, 1981). It is now accepted that metaphors play a significant role in education (Botha, 2009). When the 4th grade social studies textbook was examined in terms of including metaphors, it was found that the book had the least number of metaphors (25 metaphors). It can be said that the book should be richer in metaphors. When the 5th grade social studies textbook was examined, it was found that the textbook included the same number of metaphors (25 metaphors) as the 4th grade textbook. It can be said that the textbook can be enriched in metaphors in order to make the subjects more concrete in students' minds. The 6th grade social studies textbook was rich in metaphors (59 metaphors). Since the students were young, the metaphors' strengthening expression is an important detail to make learning effective. The 7th grade textbook consisted of 53 metaphors. It can be said that the textbook can be very effective in lecturing.

When the learning areas with the highest number of metaphors were examined in terms of grades, it was found that 4th grade textbook included more metaphors of global connections, 5th grade textbook included more metaphors of culture and heritage, 6th grade textbook included more metaphors of history and 7th grade textbook included more metaphors of Turkish history when compared with the other learning areas in the textbooks. In this sense, it is thought that the subjects in these learning areas can be learned better by making them more concrete in students' minds.

Based on all findings, it can be stated that social studies textbooks include effective examples in making subjects more concrete. However, since the students are in the concrete operational period while taking this course, it may be effective to include more metaphor images in order to make the subjects more concrete in students' minds. In order to concretize topics in textbooks, it would be appropriate to explain concepts by making analogies with the concepts closest to them. This way, students' attention will be maintained and their interest in the course will increase. Courses that are taught using metaphors will open up students' perceptions and enable them to associate subjects and concepts with different subjects and concepts and provide more effective learning. Based on the fact that metaphors are effective in teaching, short activities can be given at the end of classes. For example, students may be asked to take notes on the concepts that seem unfamiliar to them during the lecture. At the end of the course, these concepts can be listed and the students who have information about these concepts may be asked to liken the concept to another concept using metaphors. Students who do not have information about the concept can also be made to reason about what the unknown concept is based on these metaphors.

ARAŞTIRMANIN ETİK İZİNİ

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması gerektiği belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Çalışmada insanlardan veri toplanmamıştır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

1. yazar çalışmaya %50, 2. yazar %30, 3. yazar %20 katkı sağlamıştır.

Yazar 1: Araştırmanın tasarlanması, yöntemin belirlenmesi, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları, danışmanlık.

Yazar 2: Veri analizi, raporlaştırma.

Yazar 3: Çalışma için gerekli öneri, dönüt ve düzeltmeler verme, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmada herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ya da kişisel yönden bağlantı yoktur. Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması yoktur.